

Gün olur, alır başımı giderim,
Denizden yeni çıkmış ağların kokusunda
řu ada senin, bu ada benim,
Yelkovan kuşlarının peşi sıra.

Orhan Veli

GEZİ YAZISI

- Bir yazarın çeşitli sebeplerle yurt içinde ve yurt dışında gittiği yerlerdeki gözlem, tespit, deneyim ve yorumlarını canlı ve etkileyici bir dille aktardığı yazı türüne **gezi yazısı** denir.
- Gezilebilecek her yer, gezi türüne konu olabilir. Bu tür eserlerde en önemli husus gözlemlerdir.
- Diyaloglardan, rivayetlerden, hikâyelerden, efsanelerden, anılardan, atasözlerinden ve deyimlerden faydalanılması bu türün önemli özelliklerindendir.
- Gezi yazılarının okunurluğu anlatılanların ilgi çekiciliğine bağlıdır.

GEZİ YAZISI

- Söylenenlerin gözlem ürünü olması, anlatıma düş gücünün karışmaması gerekir.
- Bu tür eserlerde betimleyici, öyküleyici, açıklayıcı anlatım gibi anlatım biçimlerinden; örnekleme, karşılaştırma, sayısal verilerden yararlanma gibi düşünceyi geliştirme yollarından yararlanır.
- Dünya edebiyatının önemli gezi yazılarına XIII. yy.da Marco Polo'nun *Seyahatname*'si ile XIV. yy.da İbn-i Batuta'nın *Seyahatname*'si örnek verilebilir.

Türk edebiyatında ilk seyahatname, Seydi Ali Reis'in seyahatlerini anlatan *Mir'âtü'l-Memâlik* adlı eserdir.

Daha sonra Batı ile ilişkiler gelişince elçilik göreviyle ülke dışına giden sefirler gittikleri yerlerin ilgi çekici yönlerini, sefaretname adıyla yazdıkları yapıtlarda tanıtmışlardır. Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin *Fransa Sefaretnamesi* buna örnek verilebilir.

En tanınmış seyahatname örnekleri arasında Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'si, Katip Çelebi'nin *Cihânnüma*'sı gelir.

Divan edebiyatında nesir, şiir kadar gelişmemiştir. Nesirde içerikten çok söyleyiş güzelliğine önem verilir. Bu dönemde düz yazıya inşâ, düz yazıyı yazana münşî, düz yazıların toplandığı eserlere de münşeât adı verilir.

EVLİYA ÇELEBİ'NİN SEYAHATNAME ADLI ESERİ

Evliya Çelebi'nin *Seyahatname* adlı eseri; dil, folklor, coğrafya, tarih, etnografya ve toplum bilimi bakımlarından çok önemli bir kaynaktır.

XVII. yy.da yazmış olduğu eserinde gittiği yerlerin tarihini, coğrafyasını, iklim ve doğasını, insanlarını, sanat yapıtlarını, gelenek ve göreneklerini araştırıp yazmıştır.

Seyahatname'nin bir başka önemli yönü, eserin dil ve üslubudur. Evliya Çelebi, eserini konuşur gibi yazmayı amaçlamış bu nedenle divan edebiyatının süslü, sanatlı anlatımından kaçınmıştır.

Evliya Çelebi *Seyahatname* adlı eserinde, söz hüneri göstermek hevesine kapılmadan, kısa cümlelerle, sürükleyici ve akıcı bir anlatımla izlenimlerini dile getirmiştir.

Yazarın düşünceye ve göze hitap eden güçlü tasvirler; sıcak bir mizahı mübalağa ve secilerle (iç kafiye) yüklü üslubu dikkat çeker.

Evliya Çelebi eserinde yalnız gözlemleriyle yetinmeyip birçok bilimden yararlandığı gibi belli başlı kanunnamelere, menkıbelere de başvurmuştur. Bu eserinde gözlemlerini en ince ayrıntısıyla aktarmıştır.

Evliya Çelebi gezmeye ve bu gezilerde edindiği izlenimleri yazmaya başlamasını, gördüğü bir rüyaya bağlar. Rüyasında Peygamber Efendimiz'e “Şefa’at ya Resulallah” diyeceğine “Seyahat ya Resulallah” demiştir. Önce İstanbul’u daha sonra da imparatorluğun birçok yerini gezmiş ve gördüklerini yazmıştır.

- Tanzimat Dönemi'nde Batılı anlamda gezi yazısı örnekleri sanatçıların Avrupa'ya gidip orada edindikleri izlenimlerini yazmaları ile başlamıştır.
- XIX. yy.ın sonlarında yayımlanan Ahmet Mithat Efendi'nin *Avrupa'da Bir Cevelan* ile Direktör Ali Bey'in *Seyahat Jurnalı* adlı eseri de bu yüzyılın önemli gezi eserlerindendir.
- 1908'den sonra gezi yazısı türünde büyük ilerleme sağlanmıştır. Bunda yabancı ülkelerle kurulan ilişkilerin gelişmesi ve gezilerin daha kolay hâle gelmesi etkili olmuştur. Böylece bu türde eser sayısında artış görülmüştür.
- Ahmet Haşim'in *Frankfurt Seyahatnamesi*,
- Cenap Şahabettin'in Hicaz yolculuğunu anlatan *Hac Yolunda*, Suriye ve Irak'tan bahsettiği *Âfâk-ı Irak* ve bir Avrupa gezisinde izlenimlerini anlattığı *Avrupa Mektupları* bu dönemin önemli gezi yazısı eserlerindendir.

- Cumhuriyet Dönemi, gezi yazısı bakımından yurt içi ve yurt dışı gezilerin iyice arttığı, gezilen coğrafyaların çeşitlendiği, farklı bakış açılarının getirildiği, bu türün pek çok değişik örneğinin görüldüğü bir dönemdir. Eserlerde oldukça sade bir dil ve akıcı bir anlatımın kullanımı dikkat çeker.

Cumhuriyet Dönemi'nde gezi türünde çeşitli gelişmeler görülmüştür. Bu dönemin gezi yazarlarından Falih Rıfkı Atay'ın dünyanın dört bir tarafına yaptığı gezilerinden oluşan yazıları gerek konuları gerekse göstermiş olduğu anlatım ustalığı açısından oldukça değerlidir. Falih Rıfkı Atay'ın *Denizaşırı, Bizim Akdeniz, Tuna Kıyıları, Yolcu Defteri, Gezerek Gördüklerim* gezi türünün önemli eserlerindendir.

Yine İsmail Habip Sevük'ün *Tuna'dan Batıya, Yurttan Yazılar* adlı eserleri de Türk edebiyatında dili, anlatımı, gözlemleri yönünden ayrı bir yere sahiptir.

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE GEZİ YAZISI

Haldun Taner	Düşsem Yollara Yollara
Nahit Sırrı Örik	Anadolu
Melih Cevdet Anday	Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan
Yusuf Ziya Ortaç	Göz Ucuyla Avrupa
Bedri Rahmi Eyüboğlu	Canım Anadolu

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE GEZİ TÜRÜNDE
ESER VEREN DİĞER YAZARLAR